

РЕСПУБЛИКА
ГІАЛГІАЙЧЕ

РЕСПУБЛИКА
ИНГУШЕТИЯ

ГАОУ «Лицей-центр одаренных детей «Олимп»

СОГЛАСОВАНО

Зам. директора по НМР

Албагачиева А.А. _____

«   » _____ 2023

УТВЕРЖДАЮ

И.о.директора

А-М.Б.Аушев _____

«   » _____ 2023

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета

«Ингушская литература»

для 7 класса основного общего
образования на 2022-2023 учебный год

Составитель: Даурбекова Марет Салмановна
учитель ингушского языка и литературы

Глалглай литература программах лаьца

Глалглай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта глалглай йоазонхоша кхелла говзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, хлаьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценаца, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Глалглай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта глалглай метта хозал, говзал, клоаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза глалглай литература хьахилара накъаш. Укхаза царна хайтача бакъахьа да, вай глалглай литература хьахилара глулакх малагIча торонца этгад, эггара хьалхара глалглай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда тIа хинналга. Эггара хьалха глалглай меттала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета тIа кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам бIаьхий хиннаб глалглай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоагIаш: къаьнара иллеш, фаьлгаш, клоанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира ооламаш, ишта кхы дIахо а.

Глалглай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб. Массехк хана доакъоьех бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-гIа шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, хлаьта 1930-гIа шераш – глалглай литература дегIая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоагIа произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, хлаьта хIара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духьа, ужэьаца, эзделаца, хозанена лоархIамца кхебара духьа дола говзаме йоазонаш Iомаду. Цу классашка Iомаеш йола материал чоалхане яц, ший чулоацамга хьежжа, хлаьта идейни кхетам балара глулакх лерттIа да цун.

ХIара классашка чуйоагIаш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература исторех а литературей вахари вIаши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совгIа, мехка истори а дикагIа йовзаргья царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера кхетаде дезаш дар да литература говзаме кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикагIа кхетаергья дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра Iомайойя.

ХIара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дегIадара боарамга а хьежжа, тайп-тайпара хьехара накъаш леладе деза : хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компютерах пайда эцар. Цул совгIа, дешархошка шоашка болх байта беза йоазонхоех а цар говзамеча йоазонех лаьца кхы а дукхагIа хоамаш лохаш.

5-8 классашка теркам бе беза хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программой декхар кхоачашданза даргдац, урокаш тIа а дешаш, цIагIарча дешара тIахьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беза массане цхьана дешаш, юкъ-юкъера хоржаш дешаш, оттадаьча хаттара текстаца жоп луш, ишт. кх. дI.

Лакхерча классашкара дешархой керттерча дакъе кхетам болаш кийчбе беза ешаш йола произведенеш шоай лоламе яшха, анализ е, керттера маIан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

9-11 классашка йоозонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тошкаш, хъехархочун урока керттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш Йомаеш, тлехъара Йомадаьр члоагIдара урок еш, Йомадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх дIабахъа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкье йоагIа йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хьалххе а ешийта еза. Классе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала ха деза.

Къабста теркам тIабахийта беа дешархоша шоай лоIа ме беча балха, произведене доакъош, текста юкьера белгалъяха моттигаш тошкаш, план оттаеш, турпалей оамалех шоашта хетар оалаш, Iалама сурташ дийшачул тлехъагIа уж каьхата тIа дахка хьожаш.

Балха хIара тайпа, Йомаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза. Хъехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, хIана аьлча, из йоозонца беш болча балха лард я.

Календарно-тематически план

7-гIа класс, литература, 2022-2023шш

№	Чулоацам	Сахъат	Таьрахъ	Таьрахъ	ЦIагIара болх	Индив. болх
1	Багахбувцама жанраш	1			О. 4, моллагIа а цхъа багах. произ. дувца	
2	Нарт-орстхой дувцараши оаламаши. Оаламашкара турпалаш. Оаламий белгалонаш	1			О. 5 – 11 чулоацам ха	
3	«Сеска Солсеи Села ПирIийи», оалам	1			О. 11 – 13 чулоацам юхахъабувца	
4	«Хьалха баьхача нахах», «Дий бера нана», оаламаш	1			О. 13 - 17 чулоацам юхахъабувца	Хьаькъалах дола кицаш дагадоха
5	«Сеска Солсеи КIинда Шоаи», оалам	1			О. 17 - 19 чулоацам юхахъабувца	Дешархочун хоам: «Эгикхал»
6	«Колой КIанти Сеска Солсеи», оалам	1			О. 19 - 22 чулоацам юхахъабувца	Кхалнаьха сурт-сибаташ
7	Колой КIанта оамалаш. Антитеза	1			О. 23 – 24 деша, определенеш Йомае	Вай дийшача оаламаш тIара вIаши духьал оттабаь турпалаш белгалбе
8	«Наьрт-орстхой фу хадар», Наьна кулг»	1			О. 24 - 27 чулоацам юхахъабувца	Нана хестаеш дола кицаш дагадоха
9	«БIехали миска саги», фаьлг	1			О. 28 - 30	Дешархочун хоам: «Фаьлгаш»

10	Кодзоев Н. «Х1ал-ерд»	1			О. 31 деша, юхахъадувца	Дешархочун хоам: «Г1алг1ай лоаме»
11	Хамхоев Ваха «Маъ-лоам»	1			О. 32 – 34 деша, юхахъадувца	Карточка №1-Базоркин И.; карточка №2 – Маът-лоам
12	«Зязиков дагалаъца», стих.	1			О. 35 дагахъа 1омае	Дешархочун хоам: «Зязиков Б.И.»
13	Плиев А. «Бартаца дах са халкъ»	1			О. 36 дагахъа 1омае	Стихотворене анализ е
14	«Даъхенга», стих.	1			О. 37 дагахъа 1омае	Даъхенах дола кицаш дагадоха
15	Долгиева Х. «Магас», стих.	1			О. 38 дагахъа 1омае, Торшхоев И. цхъа стихаш еша	Дешархочун хоам: «Магас – Г1алг1айчен столица»
16	Базоркин И. «Сай», дувцар	1			О. 39 - 44 чулоацам юхахъабувца	Сийлахъ – Боккхача Даймехка т1емах лаъца
18	Дувцара говзаме белгалонаш тахкар	1			О. 45 - 50 чулоацам юхахъабувца	Саъ сурт-сибат
19	Саъ майрал, денал	1			О. 51 – 54 деша, дувцара план оттае	Беков Т. биографи
20	Беков Т. «Сердало», стих.	1			О. 54 – 55 дагахъа 1омае	Инд. болх «Газет Сердало»
21	Чаккиев С. «Сердало», стих.	1			О. 55 – 56 шаъра еша, йиста Беков Т. «Сердало» яхача стих.	Дешархочун хоам: «Беков Т. – хьалхара хьехархо»
22	Беков Т. «Ший хъакъ шийга дахар»	1			О. 57 – 60 чулоацам юхахъабувца	Дувцара план оттае
23-24	Зязиков Б. «Марац», дувцар	2			О. 60 -68 чулоацам юхахъабувца, ахкан сайре ювца муг1араш дагахъа 1омаде	Биографи ха
27	«Наъна мотт», стих.	1			О. 68 дагахъа 1омае	Меттах лаъца кицаш дагадоха
28	Муталиев Хъ. «Кортамукъа лаъча»	1			О. 69 дагахъа 1омае	Стихотворене анализ е
29	Яндиев Дж. «Гуйра», стих.	1			О. 70 дагахъа 1омае, гуйран сурт дилла	Биографи ха
30	«Г1ала яг1а», стих.	1			О. 71 – 72 дагахъа 1омае	Инд болх «Г1алаши в1овнаши»
31	«Керда шу», стих.	1			О. 72 - 73 дагахъа 1омае	Кердача шераца боаг1а ловца баккха

32	Метта говзал. Сурт гойташ бола г'ирс метафора	1			О. 73 – 76 чулоацам юхахъабувца	Яндиев Дж. «Керда шу» яхача стих. т'ара хъязъе метафора
33	Эсмурзиева Макка «Книжка»	1			О. 76 – 77 стих. шаъра еша	Анализ е
34	Классал арахъара дешар	1			О. 172 шаъра деша	
35	Озиев С. «Вахара лараш», стих.	1			О. 77 - 78 дагахъа Юмае	Стих. анализ е
36	«Къахъегам», стихотворении	1			О. 78 - 79 дагахъа Юмае	Стих. анализ е
37-38	Классал арахъара дешар Кодзоев Тимур «Берза къазар»	2			Оаг'ло 173-193	
39	«Барт-цхъоаг'ло», стих.	1			О. 79 – 80 дагахъа Юмае	Барт-цхъоаг'ло бувца кицаш доаладе
40	Хамхоев А. «Наькъаш дехкараш»	1			О. 80 – 81 дагахъа Юмае	Стих. анализ е
41	«Хоастам бу аз», стих.	1			О. 81 - 82 дагахъа Юмае	Даъхе хестаеш дола кицаш доаладе
42	«Дак», стихотворени	1			О. 82 – 83 дагахъа Юмае	Мишта да га д'айог'лари, никъ тоабари, хъаст баккхари?
43	Ведзижев А. «Муте новраш»	1			О.83 - 91 чулоацам юхахъабувца	Муттеи Аминатеи сурт-сибат
44	Литературни кхоллам т'а беламе долчох лаъца	1			О 91 – 93 деша, определенеш Юмае	Инд. болх «Муте новраш» яхача дувцара т'а сатирически дар»
45	«Декхар», стихотворени	1			О. 93 – 94 шаъра еша	Йоазон болх «Сага декхар»
46	Прозаически а поэтически а йоазонаш. Лирика	1			О. 95 – 98 деша, определенеш Юмае	
47	Плиев М-С. «Б'ехали Аързии»	1			О. 98 - 100 чулоацам юхахъабувца	Оакхарехи оалхазарехи лаъца шоашта б'аргадайна сакъердаме х'ама дувца
48	«Акха кой», дувцар	1			О. 101 - 102 чулоацам юхахъабувца	
49-50	Сочинени «Хъунаг'ла»	2			Плиев М-С. биографи ха	
51	«Хиво вахъар», дувцар	1			О. 102-107 чулоацам	Биографи ха

					юхахъабувца	
52	Дувцара чулоацам тахкар	1			О.108 - 111 чулоацам юхахъабувца	Идига сурт-сибат
53	Идига сурт-сибат	1			О. 112 - 117 чулоацам юхахъабувца	Йоазон болх «Идиг са новкъост хилча...»
54-55	Чаккиев С. «Трасса», дувцар	2			О. 117 - 128 деша, чулоацам юхахъабувца	Биографи ха
56	Дувцарахи повестахи кхетам балар	1			О. 128 – 131 деша, опред -ш 1омае	
57	Осмиев Хь. «Найна мотт», стих.	1			О. 132 дагахъа 1омае	Биографи ха
58-59	«Оакхарий», дувцар	2			О. 133 - 145 деша, чулоацам юхахъабувца	Йоазон болх «Са хъамсара нана»
60	Композиции сюжети	1			О. 145 – 148 деш , опред-ш 1омае	«Муте новраш» яхача дувцара композиционни белгалонаш къоастае
61	Гагиев Г. «Хъехам», стих.	1			О. 148 – 149 шаъра еша	Поэта биографи ха
62	Классал арахъара дешар	1			Горчханов Б. дувцараш	Дешархочун хоам: «Г1алг1ай къона йоазонхо»
63	Шадиев С. «Аьшка сом», дувцар	1			О. 150 – 158 чулоацам юхахъабувца	Йоазон болх «Оаш вергварий Идрисах шоай новкъост?»
64	«Чарахъал дитар», дувцар	1			О. 159 - 161 деша, чулоацам юхахъабувца	Чарахъал дувцаш дола дувцар дувца
65-66	Газдиева Аь. «Мажарг», дувцар	2			О. 162 - 169 чулоацам юхахъабувца	Дешархочун хоам: «1992 шера хинна событеш»
67-68	Кердадаккхар	2				